

Fortumin vuosikertomus 2013

Fortum on vahvasti kestävään kehitykseen sitoutunut energiayhtiö. Vastaamme asiakkaidemme tarpeisiin tuottamalla, myymällä ja jakelemalla sähköä ja lämpöä sekä tarjoamalla energia-alan asiantuntijapalveluja.

32 Eläkevelvoitteet

Laadintaperiaatteet

Konserniyhtiöillä on erilaisia eläkejärjestelyjä kunkin toimintamaan paikallisten olosuhteiden ja käytäntöjen mukaisesti. Järjestelyt on yleensä rahoitettu vakuutusyhtiöihin tai konsernin eläkesäätiöihin suoritetuilla, määräajoin tehtäviin eläkevastuulaskelmiin perustuvilla maksuilla. Konsernilla on sekä etuus- että maksupohjaisia järjestelyjä.

Konsernin maksuperusteisiin järjestelyihin suorittamat maksut kirjataan tuloslaskelmaan sillä kaudella, johon kyseiset maksut kohdistuvat.

Etuuspohjaisissa järjestelyissä eläkekulut arvioidaan käyttämällä ennakoitua etuus oikeusyksikköön perustuvaa menetelmää. Eläkkeiden suorittamisesta johtuvat kulut kirjataan tuloslaskelmaan tavoitteena jakaa työsuorituksen perustuva meno työntekijöiden palvelusajalle. Nettokorko näytetään rahoituserissä ja muu tulosvaikutus eläkekuluissa.

Etuuspohjaiseen järjestelyyn liittyvä velvoite lasketaan vuosittain tilinpäätöspäivänä ja arvostetaan arvioitujen vastaisten kassavirtojen nykyarvoon käyttäen sellaisten korkealuokkaisten yritysten joukkovelkakirjalainojen korkoa, joiden juoksuaika suunnilleen vastaa kyseisen eläkevelan kestoaikaa. Maissa, joissa tällaisille joukkovelkakirjalainoille ei ole syviä markkinoita, käytetään valtion joukkolainojen markkinatuottoa. Järjestelyyn kuuluvat varat arvostetaan käypään arvoon. Taseeseen merkitty velka on etuuspohjaisen järjestelyyn liittyvä velvoite tilinpäätöspäivänä vähennettynä järjestelyyn kuuluvien varojen käyväällä arvolla. Ennakkomaksut kirjataan varoiksi siihen määrään asti, kuin rahana saatava palautus tai vastaisten maksujen vähennys on saatavissa.

Jos järjestelyyn etuuksia muutetaan tai jos järjestelyä supistetaan, tästä aiheutuva aiempaan työsuorituksen liittyvä etuuskien muutos tai supistamisesta aiheutuva voitto tai tappio kirjataan välittömästi tuloslaskelmaan. Veltoitteen täyttämistä johtuvat voitot ja tappiot kirjataan, kun veltoitteen täyttäminen tapahtuu.

Kriittiset tilinpäätösarvot ja -harkinnat: Tulevien eläkevelvoitteiden määrittämisessä käytetyt oletukset

Eläkevelvoitteiden nykyarvo riippuu lukuisista tekijöistä, jotka perustuvat vakuutusmatemaattisiin oletuksiin. Muutokset näissä oletuksissa vaikuttavat eläkevelvoitteiden tasearvoon.

Fortumin eläkejärjestelyt

Suomi

Suomessa merkittävin työeläkejärjestelmä on TyEL, jossa etuudet määräytyvät suoraan etuudensaajan ansioiden perusteella. Nämä eläkejärjestelyt on hoidettu eläkevakuutusyhtiöiden kautta ja ne käsitellään maksupohjaisina eläkejärjestelyinä. TyEL-järjestelmän etuudet ovat vanhuus-, työkyvyttömyys-, työttömyys ja perhe-eläke. Lisäksi osalla suomalaisista työntekijöistä on lisäeläketurva, joka oikeuttaa tietyn suuruiseen etuuteen eläkkeelle jäännin jälkeen. Nämä lisäeläketurvat on järjestetty yhtiön omassa eläkesäätiössä tai eläkevakuutusyhtiöiden kautta. Vakuutusyhtiöiden kautta järjestetyt lisäeläkkeet sisältävät vanhuuseläkkeen ja hautausavun ja Fortumin eläkesäätiössä järjestetyt lisäeläkkeet vanhuus-, varhennettu vanhuus-, työkyvyttömyys-, perhe-eläkkeet ja hautausavun.

Eläkesäätiö on suljettu säätiö, jota hallinnoi sekä työnantajien että työntekijöiden edustajista koostuva hallitus. Säätiö toimii Finanssivalvonnan (FIVA) sääntöjen mukaan. Eläkevelan tulee olla sääntöjen mukaan täysin katettu. Kansallinen etuuspohjaisiin järjestelyihin liittyvä velvoite lasketaan niin, että luvattu etuus on täysin katettu eläkkeelle siirtymiseen asti. Eläkkeelle siirtymisen jälkeen maksettavat etuudet tarkistetaan vuosittain TyEL-indeksin mukaan.

Luvatut etuudet on määritetty säätiön säännöissä, joiden mukaan etuuden määrä lasketaan osuutena palkkasummasta. Osuus on useimmiten 66 % palkasta. Etuuden laskennassa käytettävä palkkasumma on viimeisten kymmenen vuoden keskimääräinen palkka, jota on tarkistettu yleisellä ansiotasoindeksillä.

Ruotsi

Ruotsissa konsernilla on useita etuus- ja maksupohjaisia eläkejärjestelyjä, kuten yleinen ITP-järjestelmä sekä PA-KL- ja PA-KFS -järjestelmät, joihin aiemmin kunnan omistamissa yhtiöissä palveluksessa olevat työntekijät ovat oikeutettuja. Etuuspohjaiset eläkejärjestelyt ovat täysimääräisesti katettuja ja on rahoitettu osittain Fortumin eläkesäätiön ja osittain vakuutusmaksujen kautta. Eläkejärjestelyihin sisältyvät normaali ja täydentävä vanhuuseläke sekä perhe- ja työkyvyttömyyseläke. Merkittävin eläkejärjestely on tietyt ikäehdot täyttävien, pysyvässä työsuhteessa olevien toimihenkilöiden ITP-järjestelmä, johon myös määräaikaiset työntekijät ovat oikeutettuja tietyn odotusajan jälkeen. Saadakseen täyden eläkkeen työntekijällä on oltava ennakoitu eläkkeeseen oikeuttava työkakso, työn aloittamisesta eläkeikään saakka, vähintään 30 vuoden ajan.

Ruotsin eläkesäätiötä hallinnoi hallitus, joka koostuu sekä työnantajien että työntekijöiden edustajista. Säätiön toimintaa säätelee Ruotsin laki (no. 1967:531) ja se toimii Ruotsin arvopaperimarkkinaviranomaisen sekä lääninhallituksen sääntelyn ja valvonnan alaisena. Säätiön varat toimivat vakuutena etuuspohjaisille eläkevelvoitteille eikä säätiöllä ole varsinaisiin eläkemaksuihin liittyviä velvoitteita. Työnantajalla on oltava eläkevelvoitteelle vakuutus Ruotsin keskinäisen eläkevakuutusyhtiö PRI Pensionsgarantin kautta. Velan ei tarvitse säännösten mukaan olla täysin katettu säätiössä.

Useaa työnantajaa koskeva osuus ITP-eläkejärjestelystä, joka katetaan Alectaan suoritettavilla eläkemaksuilla (Fortumissa kollektiiviset perhe-eläkkeet), käsitellään maksupohjaisena järjestelyinä, koska ei ole olemassa yhdenmukaista ja luotettavaa perustaa allokoida varat ja veloitteet ITP-järjestelmään osallistuvien kesken. Syy tähän on se, että järjestelmän ehtojen perusteella ei ole mahdollista määrittää miten yli- tai alijäämä vaikuttaa tuleviin maksuihin.

Muiden maiden eläkejärjestelyt

Fortumin venäläisten ja puolalaisten yhtiöiden eläkkeet katetaan pääosin maksuilla valtiollisiin eläkejärjestelyihin. Nämä järjestelyt ovat maksupohjaisia järjestelyjä. Näiden lisäksi Fortum osallistuu työnantajakohtaisiin etuuspohjaisiin järjestelyihin, joista on erikseen sovittu työehtosopimuksissa. Nämä etuuspohjaiset järjestelyt ovat rahastoimattomia ja yhtiö suorittaa etuuskasvatusta sitä mukaa, kun ne erääntyvät maksettaviksi. Näihin järjestelyihin liittyy eläkemaksujen lisäksi kertaluonteisia etuuksia, jotka maksetaan esimerkiksi työntekijän kuoleman- tai työkyvyttömyystapauksissa sekä huomionosoituksina merkkipäivinä tai ansioituneille työntekijöille tai entisille työntekijöille maksettavina huomionosoituksina.

Norjalaisilla yhtiöillä on eläkejärjestelyjä, jotka ovat yleisiä kuntatyönantajilla Norjassa. Nämä etuuspohjaiset eläkejärjestelyt sisältävät vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeen, mukaan lukien Norjan kansallisen eläkejärjestelmän (Folketrygden) mukaiset eläke-etuudet. Eläkevastuut ovat Norjan vakuutuslainsäädännön mukaisesti täysimääräisesti katettuja.

Muissa maissa eläkejärjestelyt perustuvat paikallisiin määräyksiin ja käytäntöihin, pääasiassa järjestelyt ovat maksuperusteisia eläkejärjestelyjä.

Merkittävimmät eläkejärjestelyihin liittyvät riskit - Ruotsi ja Suomi

Yleiset riskit

Ruotsi - Koska eläkesäätiö on eriytetty rahastoista, Fortumilla ei ole veloitetta suorittaa lisämaksuja eläkesäätiöön, vaikka rahastolla ei olisikaan riittävästi varoja veloitteidensa kattamiseksi. Jos rahaston varojen määrä laskee Ruotsin lainsäädännön edellyttämän tason alapuolelle, Fortumin vakuutusmaksut eläkeyhtiö PRI:hin kuitenkin kasvavat.

Suomi - Jos rahaston varojen tuotto ei riitä kattamaan eläkevelvoitteen kasvua ja etuuskasvatusta tilikauden aikana, työnantajan tulee kattaa alijäämä lisämaksuilla, jollei rahaston oma pääoma ole riittävä.

Diskonntauskoron muutokset

Ruotsi - Eläkevelvoitteen laskennassa käytettävä diskonttauskorke perustuu Ruotsin vakuudellisten joukkovelkakirjalainojen markkinatuottoon. Tuoton laskennassa käytetään joukkovelkakirjalainoja, jotka vastaavat parhaiten eläkevastuiden arvioitua kestoa. Joukkovelkakirjalainojen markkinatuottojen vaihtelu muodostaa riskin eläkevelvoitteiden määrän vaihtelulle. Jos markkinatuotot laskevat, eläkevelvoitteen määrä kasvaa.

Suomi - IFRS-standardien mukaisen etuuspohjaisen eläkevelvoitteen laskennassa käytettävä diskonttauskorke riippuu yritysten joukkovelkakirjalainojen korosta tilinpäätöspäivänä. Korokojen nousu kasvattaa eläkevelvoitteen määrää, mitä tasoittaa vastaavasti kiinteän tuoton sijoitusten arvon nousu.

Sijoitusriski ja volatilitteettiriski

Suomi - Eläkesäätiön hallitus hyväksyy vuosittain sijoitussuunnitelman, joka perustuu ulkopuolisten asiantuntijoiden suorittamaan taseanalyysiin. Säätiön varat sijoitetaan osakkeisiin ja osakerahastoihin, kiinteän tuoton instrumentteihin ja kiinteistöihin. Sijoitukset hajautetaan eri sijoitusluokkiin ja eri varainhoitajille Finanssivalvonnan sääntely huomioiden. Kiinteistöinvestointeista merkittävimmän muodostaa Fortumin pääkonttori, joka on vuokrattu Fortum Oyj:lle.

Oletuksiin liittyvät riskit

Aktuaarilaskelmat edellyttävät oletusten tekemistä inflaatiosta, palkkatasosta sekä kuolleisuudesta. Jos toteumat poikkevat oletuksista, eläkevelvoitteesta voi muodostua arvioitua suurempi.

Veloitteen nykyarvon muutokset

milj. euroa	Etuuspohjainen velvoite		Järjestelyyn kuuluvien varojen käypä arvo		Etuuspohjainen netto-omaisuuserä(-)/-velka(+)	
	2013	2012	2013	2012	2013	2012
Tasearvo 1.1.	652	581	-500	-460	152	121
Tuloslaskelmaan kirjatut erät						
Työsuoritukseen perustuva meno	15	15			15	15
Aiempaan työsuoritukseen perustuva meno		0				0
Veloitteen täyttämisen johtuvat voitot tai tappiot	-42	1	4		-38	1
Järjestelyn supistamisesta johtuvat voitot tai tappiot		-1				-1
Nettokorko ¹⁾	18	20	-14	-16	4	4
	-9	35	-10	-16	-19	19
Laajaan tuloslaskelmaan kirjatut erät						
Uudelleen määrittämisestä johtuvat voitot(+)/tappiot(-)	-55	47	-22	-21	-77	26
Väestörakenne oletuksien muutoksista johtuvat vakuutusmatemaattiset voitot/tappiot					0	
Taloudellisten oletuksien muutoksista johtuvat vakuutusmatemaattiset voitot/tappiot	-69	59			-69	59
Kokemusperäisistä tarkistuksista johtuvat vakuutusmatemaattiset voitot/tappiot	14	-12			14	-12
Varojen tuotto (poislukien tuloslaskelmaan kirjatut erät)			-22	-21	-22	-21
Kurssierot	-15	12	10	-9	-5	3
	-70	59	-12	-30	-82	29
Muut						
Työnantajan suorittamat maksut järjestelyyn			-6	-6	-6	-6
Maksetut etuudet	-22	-23	13	12	-9	-11
Vakuutusyhtiöön siirretyt varat Ruotsissa			29		29	-
Tasearvo 31.12.	551	652	-486	-500	65	152
Rahastoitujen veloitteiden nykyarvo					540	638
Järjestelyyn kuuluvien varojen käypä arvo					-485	-496
Rahastoitu määrä					55	142
Rahastoimattomien veloitteiden nykyarvo ²⁾					10	10
Nettomääräinen eläkevelvoite					65	152
Etuuspohjainen eläkevelvoite taseen pitkäaikaisissa veloissa					65	152
Etuuspohjainen eläkevelvoite taseen pitkäaikaisissa varoissa					0	0
Etuuspohjainen eläkevelvoite taseessa					65	152

¹⁾ Nettokorko on tuloslaskelmassa esitetty rahoituserissä, muut etuuspohjaisiin järjestelyihin liittyvät kulut sisältyvät henkilöstökuluihin (rivit etuuspohjaiset järjestelyt ja osa summasta rivillä etuuspohjaisten järjestelyiden vakuuttaminen liitetiedon 12 Henkilöstökulut henkilöstökulu erittelyssä)

²⁾ Rahastoimattomat veloitteet liittyvät Venäjän ja Puolan eläkejärjestelyihin.

Vuoden 2013 lopussa yhteensä 2 085 (2012: 2 542) Fortumin työntekijää kuului etuuspohjaisiin eläkejärjestelmiin, jotka tarjoavat eläke-etuuksia. Vuoden 2013 aikana eläkkeitä tai vastaavia etuuksia maksettiin yhteensä 4 300 (2012: 4 303) henkilölle.

Eläkejärjestelyihin liittyvien maksusuoritusten arvioidaan olevan 11 miljoonaa euroa vuonna 2014.

Järjestelyyn kuuluvien varojen jakautuminen

milj. euroa	2013	2012
Oman pääoman ehtoiset instrumentit	196	161
Velkainstrumentit	155	168
Rahat ja pankkisaamiset	24	41
Kiinteistöt, joista konsernin omassa käytössä 74 miljoonaa euroa (2012: 74)	83	80
Fortum Oyj:n omat osakkeet	5	4
Muut varat	23	46
Yhteensä	486	500

Kun eläkejärjestely on rahoitettu vakuutusyhtiössä, järjestelyyn kuuluvien varojen jakauma ei ole ollut käytettävissä. Tällöin varat on sisällytetty erään 'Muut varat'.

Järjestelyyn kuuluvien varojen toteutunut tuotto Suomessa ja Ruotsissa oli 25 miljoonaa euroa (2012: 35).

Taseeseen kirjatut määrät maittain 2013

milj. euroa	Suomi	Ruotsi	Muut maat	Yhteensä
Rahastoitujen veloitteiden nykyarvo	281	221	38	540
Järjestelyyn kuuluvien varojen käypä arvo	-262	-197	-26	-485
Alijäämä(+)/Ylijäämä(-)	19	24	12	55
Rahastoimattomien veloitteiden nykyarvo	-	-	10	10
Nettomääräinen omaisuuserä(-)/velka(+) taseessa	19	24	22	65
Etuuspohjainen eläkesaatava taseen varoissa	0	0	0	0
Etuuspohjainen eläkevelvoite	19	24	22	65

Taseeseen kirjatut määrät maittain 2012

milj. euroa	Suomi	Ruotsi	Muut maat	Yhteensä
Rahastoitujen veloitteiden nykyarvo	289	313	40	642
Järjestelyyn kuuluvien varojen käypä arvo	-251	-221	-27	-499
Alijäämä(+)/Ylijäämä(-)	38	92	13	143
Rahastoimattomien veloitteiden nykyarvo	-	-	9	9
Nettomääräinen omaisuuserä(-)/velka(+) taseessa	38	92	22	152
Etuuspohjainen eläkesaatava taseen varoissa	0	0	0	0
Etuuspohjainen eläkevelvoite	38	92	22	152

Tärkeimmät vakuutusmatemaattiset oletukset

	2013				2012			
	Suomi	Ruotsi	Venäjä	Muut maat	Suomi	Ruotsi	Venäjä	Muut maat
Diskonnttauskorko, %	3,02	3,90	7,50	4,11	2,72	2,90	7,50	3,96
Tuleva palkankorotus, %	2,20	3,00	7,50	3,72	2,20	3,50	7,50	3,54
Etuuksien korotukset, %	2,10	2,00	6,00	2,80	2,10	2,00	6,00	3,85
Inflaatio, %	2,00	2,00	6,00	1,89	2,00	2,00	6,00	1,80

Suomessa käytetty diskonttauskorkokanta perustuu eurooppalaisten yritysten liikkeeseen laskemien korkealaatuisten joukkovelkakirjalainojen viitekorkoihin, jotka vastaavat parhaiten etuuspohjaisten eläkevastuiden arvioitua kestoa. Ruotsissa käytetty diskonttauskorkokanta perustuu ruotsalaisiin vakuudellisten joukkovelkakirjalainojen tuottoihin ja Norjassa norjalaisiin vakuudellisten joukkovelkakirjalainojen tuottoihin, jotka

vastaavat parhaiten etuuspoijaisten eläkevastuiden arvioitua kestoja. Ruotsalaisia ja norjalaisia vakuudellisia joukkovelkakirjalainoja pidetään korkealaatuisina niiden vakuutena olevan varallisuuden johdosta. Venäjällä on diskonttauskoron perustana käytetty näiden valtioiden pitkäaikaisten joukkovelkakirjojen viitekorkoja, jotka ovat yhdenmukaisia sekä käytetyn valuutan että etuuspoijaisten eläkevastuiden arvioidun keston kanssa.

Elinajanodotus on odotettu jäljellä oleva elinikä tietyssä iässä:

Pitkäikäisyys 65-vuotiaana	Suomi	Ruotsi
45 - mies	20,6	21,6
45 - nainen	26,4	24,1
65 - mies	19,0	19,6
65 - nainen	24,7	22,8

Diskonttauskorko, inflaatio-oletus ja tuleva palkankorotusoletus ovat tärkeimpiä etuuspoijaisten eläkevastuiden laskennassa käytettyjä oletuksia. Alla on esitetty puolen prosenttiyksikön oletuksen muutoksen vaikutus vuoden 2013 lopun etuuspoijaisten velvoitteen määrään, pitäen muut laskelmissa käytetyt muuttujat ennallaan.

Etuuspoijaisten velvoitteen herkkyys muutoksille keskeisissä oletuksissa

Oletuksen muutos	Vaikutus eläkevelvoitteeseen lisäys+/vähennys -	
	Suomi	Ruotsi
0,5 % lisäys diskonttauskorossa	-7 %	-8 %
0,5 % vähennys diskonttauskorossa	8 %	9 %
0,5 % lisäys etuuksien korotus oletuksessa	6 %	8 %
0,5 % vähennys etuuksien korotus oletuksessa	-6 %	-6 %
0,5 % lisäys palkankorotusoletuksessa	1 %	3 %
0,5 % vähennys palkankorotusoletuksessa	-1 %	-3 %

Käytetyt menetelmät herkkyysanalyysin laatimisessa ei muuttunut verrattuna edelliseen kauteen. Muutos kuolevuus oletukseen niin että elinikä nousee yhdellä vuodella lisäisi nettovelkaa Suomessa ja Ruotsissa yhteensä 17 tuhatta euroa (3,4 %).

Diskonttaamattoman eläkevastuun maturiteettijakauma Suomessa ja Ruotsissa

milj. euroa	Tulevat maksut
Alle 1 vuoden sisällä erääntyvät	20
1-5 vuoden sisällä erääntyvät	96
5-10 vuoden sisällä erääntyvät	109
10-20 vuoden sisällä erääntyvät	213
20-30 vuoden sisällä erääntyvät	177
Yli 30 vuoden kuluttua erääntyvät	153

Eläkevelvoitteen painotettu keskimääräinen kesto Suomessa ja Ruotsissa oli vuoden 2013 lopussa 15,9 vuotta.